

**EL TEMPS
DIBUIXAT
PEL PÈNDOL
ESPIROGRÀFIC**

AA+AA

2021

ARBAR
CENTRE D'ART I CULTURA

CRÈDITS

EDITA: ARBAR (Associació per a la Recerca Biocultural i Artística de Rodes)

TEXTOS: Alexandre Roa Casellas; Rosa Brugat; Rosa Sunyer; C-72R (Mònica Buxó i Marta Domínguez); ARBAR.

COMUNICACIÓ: Milena Oliveras; Alexandre Roa Casellas

DISSENY: Sònia Moret Burrassó

Aquesta publicació ha estat editada amb motiu del

AA+AA CICLE ACCIONS 2021

ARBAR. Centre d'Art i Cultura.

La Vall de Santa Creu, El Port de la Selva.

ISBN: ISBN 978-84-09-50366-7

EDICIÓ DIGITAL

ABRIL 2023

COL·LECCIÓ: CICLES ACCIONS ARBAR NÚM 9

© del text: dels autors

© de les fotografies: ARBAR

© d'aquesta edició: ARBAR

L'ús dels continguts d'aquesta publicació està subjecte a una llicència de Reconeixement -No Comercial- Sense obra derivada (by-nc-nd) de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que no sigui per a usos lucratius i no es modifiqui el contingut de la publicació. Queden exclosos d'aquesta llicència els continguts els drets dels quals estan reservats mitjançant el símbol © i que només es podran utilitzar d'acord amb els termes establerts a la legislació corresponent.

Per a més informació: www.arbar.cat

El cicle ha estat realitzat amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Girona, l'Ajuntament del Port de la Selva i l'Institut d'Estudis Empordanesos i la col·laboració de Bòlit Centre d'Art Contemporani de Girona, de la Casa de Cultura de Girona, de l'Associació de Veïns de Sant Marçal de la Vall de Santa Creu (El Port de la Selva), la Fundació Felícia Fuster i la Llibreria Pròleg.

Centre de Producció, Difusió i Exhibició d'Art d'Acció / Propostes performatives a l'entorn rural en desús

ARBAR (Associació per a la Recerca Biocultural i Artística de Rodes) és una iniciativa fundada el 2012 que, com a centre de producció d'art contemporani, enfoca la seva labor en establir unes condicions de producció adequades que possibilitin als/les artistes desenvolupar propostes de caràcter efímer al llarg de tot l'any en el paratge rústic de la serra de Rodes i/o en l'entorn rural en desús de la Vall de Santa Creu, el Port de la Selva.

L'ideari d'ARBAR és esdevenir una incubadora d'idees que possibiliti als/les artistes desenvolupar projectes que manipulin el mínim l'entorn i que posin l'èmfasi en l'aspecte essencial i simbòlic de la Vall de Santa Creu. Per, d'aquesta manera, contribuir a redefinir i reactivar aquesta àrea geogràfica com un *site-specific* per a la cultura contemporània a partir de la doble naturalesa de l'art d'acció. D'una banda, desenvolupar treballs efímers en directe i a temps real, en els quals l'acció s'integra amb la dinàmica de l'entorn i, de l'altra, fomentar propostes en les quals l'acció és el germen d'un procés de treball performatiu a llarg termini com intervencions, filmacions, fruit de les connexions establertes per cada artista entre l'exploració vivencial de l'entorn i la seva línia de treball. Els resultats d'aquesta recerca es mostren, tant a les diferents sales de l'interior del Centre ARBAR com als espais exteriors del Centre.

Per tant, el que es proposa ARBAR és potenciar l'art com a eina de diàleg intersubjectiu, promoure la descentralització políticocultural i impulsar nous discursos de cooperació i comprensió d'escenaris artístics inèdits, per a contribuir a redefinir un nou mapa conceptual en l'art contemporani i generar una nova noció del paisatge: el pas de la cultura agrícola a la cultura artística. Però, molt especialment, fomentar als/les artistes un ideari crític de com dinamitzar aquesta àrea geogràfica en els temps contemporanis, centrant el seu interès en assenyalar la urgència de fer un gir de pensament, és a dir, propiciar una reflexió estètica sobre la necessitat del canvi de la posició antropocèntrica per l'ecocèntrica.

LLEGAT I ESMENA

per Alexandre Roa Casellas

El temps determina un punt en una línia, però també totes les traces erràtiques que ha anat dibuixant aquesta línia cronològica. No només això, sinó que també marca les relacions entre les línies que han anat dibuixant d'altres persones. El pèndol espirogràfic, que dona nom al Cicle AA+AA de 2021 a ARBAR, serveix d'imatge metafòrica per visualitzar aquestes interferències entre línies; en el cas de les relacions entre artistes, les interferències són punts de connexió que poden –o no– haver obert vies d'exploració artística, temàtiques, experiències i idees que és ben probable que hagin anat germinant en les diverses trajectòries.

Recapitem, però, per recordar que el Cicle AA+AA és una de les cites anuals que ARBAR proposa, en aquest cas amb dones artistes amb trajectòria en l'art d'acció iniciada als anys noranta i encara vigent. Es tracta, per tant, d'un cicle que concentra l'atenció en donar veu, primerament, a artistes amb certa consolidació i recorregut, però molt especialment amb una mirada i experiència femenines que condicionen i vertebreren el seu treball. La voluntat de les trobades és, en cada edició, obrir un espai i un

temps a la producció de treballs d'aquestes artistes al voltant d'una temàtica específica relacionada amb l'entorn de la Vall de Santa Creu i la serra de Rodes; tant pel que fa al propi entorn físic com a la història i l'experiència de la vida que s'hi ha desenvolupat al llarg del temps. Els seus treballs tenen una marcada perspectiva de gènere, una voluntat crítica cap a la seva condició de dones artistes i el que ha representat per a les seves trajectòries. És per això que, en aquesta edició, les artistes Rosa Suñer, Roser Domènech, Rosa Brugat i el grup C-72R (Mònica Buxó i Marta Domínguez) han desenvolupat els seus treballs sobre el concepte mateix de trajectòria, sobre com la revisió dels camins que s'han desenvolupat en el temps ens permet prendre consciència de quines transformacions cal fer encara.

El grup d'artistes, que talment com les traces de l'espirograf s'han anat creuant al llarg del temps en diversos moments dels seus treballs, es va reunir l'estiu de 2021 per revisar diversos conceptes a través d'un treball específic per al lloc. El Cicle AA+AA, sota el títol d'*El temps dibuixat pel pèndol espirogràfic*, proposa tres mirades

diferents a les trajectòries de les dones artistes, ja sigui en forma d'evocació d'una figura en concret per mitjà dels seus versos, des del prisma més col·lectiu pel que fa a les artistes històriques o des d'una revisió de la relació personal de les dones amb el llegat i l'estructuració familiar. En conjunt, i com veurem, una experiència enllaçada entre la invocació, la reivindicació o reconeixement i el concepte de llegat. Totes elles, però, fan palesos d'alguna manera els processos pels quals la societat tendeix a difuminar fins a empènyer a l'oblit la dona i, per extensió però també per mitjà del seu mecanisme específic, la dona artista.

La primera de les intervencions de la jornada és la peça «Palpant marges a la fresca, amb Felícia Fuster», de Rosa Suñer i Roser Domènech. Ambdues artistes, que han realitzat treballs conjunts en què conjuguen els seus dos respectius llenguatges –la paraula i el moviment corporal–, ens aproximen a la figura de la poeta Felícia Fuster (1921-2012), de qui se celebra el centenari del naixement. Suñer i Domènech fan aquesta aproximació, doncs, no a través de l'exaltació de la figura de l'artista des d'un punt de vista admiratiu i extern, sinó per mitjà de les seves pròpies paraules o, el que és el mateix, de la seva obra. Prenen per tant el poemari *l'encara* (1987), que Roser Domènech activa amb la seva veu per als presents, per fer que sigui la lírica mateixa de Fuster la que irrompi en aquest entorn per ressonar-hi. Rosa Suñer duu a terme, mentre se succeeixen els versos, una dansa que enllaça tant amb la poesia de Felícia Fuster com amb l'entorn que han escollit: la plaça de la font de la Vall de Santa Creu. Rosa Suñer és ballarina, però sobretot és una investigadora i experimentadora del cos i el seu moviment; el seu treball no parteix d'un cànon racionalitzat, és a dir, d'una pauta coreogràfica que s'adscriu a un gènere de dansa preexistent, sinó que és una exploració personal –implicada i compromesa– del moviment com a forma de relació i comunicació amb els altres cossos i amb els entorns. És, per tant, un treball constant, mai una obra tancada sinó una elaboració evolutiva del propi ésser moviment, de la pròpia forma d'encabir-se en un espai-temps per mitjà del seu cos en moviment. Per això, la peça és única en la mesura en què és irrepetible; només podria tenir lloc tal com succeeix en el lloc i el

moment en què succeeix. Però és alhora constant i coherent en la mesura que és el resultat del treball de la mateixa artista, de la seva mirada i la seva relació amb l'entorn on incideix, la veu de Roser Domènech i l'obra de la qual és portadora: la de Felícia Fuster. Domènech, per la seva banda, també pren un paper radicalment generós: en comptes de recitar les seves pròpies paraules per comentar, representar o invocar l'artista homenatjada –o «donatjada», per ser exactes–, posa la seva veu a disposició de les paraules de Fuster, els dona vida amb la més respectuosa neutralitat. Ambdues artistes, que formen el col·lectiu La Terregada, no només creen una peça performativa en record de la poeta, sinó que contribueixen a difondre'n l'obra i la posen en relació amb l'entorn de la vall, per mitjà dels sons –el moviment del cos també és generador de so–, els moviments, el cos i la veu.

A continuació, el grup de participants és guiat pels carrers del poble de la Vall de Santa Creu per trobar-se amb l'artista Rosa Brugat. Artista multidisciplinària, realitza gran part del seu treball en l'àmbit de la performance però també utilitza llenguatges com la fotografia i l'audiovisual. En aquest cas, la seva peça «XX+X» és clarament performativa, amb un desenllaç més participatiu en el qual convida les presents a dur a terme una acció conjunta. L'obra planteja un senzill recorregut en davallada des de la zona més alta del poble fins a la font, fent que el grup esdevingui una mena de seguici. En la seva introducció, en què apareix amb les mans alçades i tacades de vermell, Rosa Brugat sembla emetre una queixa indefinida que acaba transformant-se en una paraula: «art». Però, tot seguit, la solemnitat de l'escena queda esbotzada per la interferència del sentit de l'humor, que serveix a l'artista per iniciar un monòleg dirigit als participants en forma de narració entretallada, mitjançant la qual –al llarg del recorregut pels carrers del poble– va introduint conceptes i referències històriques i mitològiques relacionades amb l'art i, molt especialment, les dones artistes i el seu procés d'oblit. A més, Brugat fa el recorregut acompanyant-lo de constants referències al «girar», mentre ella mateixa fa voltes sobre si mateixa a l'avançar. Aquest girar ens pot evocar no només el material avançar dels dies i del temps, sinó també el sentit

cíclic del mecanisme d'oblit de la dona artista al llarg dels períodes històrics i la manca d'una inversió d'aquest procés. Pel camí, l'artista va «descobrint» entre els murs i plantes dels carrers unes pomes amagades amb el nom d'una dona artista escrit a la pell. És inevitable relacionar la poma amb la referència bíblica del pecat original, atribuït mitològicament a Eva com a representant i ascendent primera de les dones; des d'una ironia clara, sembla suggerir que aquestes artistes han estat amagades, confinades als marges de la història per una raó més connectada a la seva condició de dones que al seu treball. A la meitat de l'itinerari també s'atura en una petita font per rentar-se el vermell de les mans, i explicita que aquest gest és també simbòlic, ja que utilitza la imatge també bíblica de «rentar-se les mans» per insistir en la desaprensió patida per les dones artistes, causant de la seva invisibilitat. I és que en aquesta performance, Rosa Brugat va utilitzant un imaginari cultural que és part de l'estructura social responsable d'aquest injust tracte del treball artístic femení i de la mateixa dona com a artífex.

És per això que, en la segona part de l'acció, un cop arribat tot el grup a la font, l'artista se situa rere un arbre –també escollit com a referència simbòlica a la gènesi– i proposa un joc participatiu que consisteix en anar llançant les pomes que ha anat recuperant i que les assistents les agafin al vol per evitar que caiguin. Fa així participi tot el públic en aquest gest simbòlic de recuperació i reivindicació de les dones artistes, que remet a l'esforç pendent per revertir aquest procés d'oblit. L'obra, doncs, és una juxtaposició de performance i acció participativa que culmina en un desenllaç catàrtic. Els símbols i la ironia s'hi van combinant per donar lloc a la reivindicació de fons, una altra perspectiva del tema que ens ocupa en aquest cicle. En aquest cas, l'evidència del temps pel que fa al relat històric dels artistes, que sistemàticament ha menystingut les dones i ha exaltat molt més els homes artistes.

En una línia similar treballen Mònica Buxó i Marta Domínguez, el Grup C-72R, amb l'acció «Trajectòries». No és nou en aquest grup el treball en un determinat context per tal de complementar conceptualment la seva proposta.

També entre el performatiu i l'acció participativa, aquestes artistes escullen la vinya del Clumet com a espai on desenvolupar la seva peça. Una vinya ara ennegrida per l'incendi que va patir la serra de Rodes el juliol de 2021, que encara atorga un major grau de connotació a l'acció del grup. De forma solemne, les dues artistes es disposen davant del públic i inicien una acció en la qual intervien la performance i un cert procés plàstic. Ambdues, de forma alternada, enuncien en veu alta el seu nom i, a continuació, els noms de les dones del seu llinatge familiar, començant per les seves mares i estirant el fil cap enrere. De cada una d'elles en diuen els cognoms, de manera que van dibuixant l'arbre genealògic cap per avall; cada cop que una de les artistes diu el nom de dues persones, l'altra clava una estaca al terra. Aquest procés el van desenvolupant fins que ja no recorden els noms de més persones. L'interessant és que les artistes diuen els noms de memòria, i és la memòria la que permet dur a terme el procés. Quan s'esgota, s'acaba l'acció i les dues uneixen les estakes amb una corda vermella, simbolitzant el vincle sanguini que uneix les dones anomenades de cada família. El resultat plàstic de l'acció consisteix en dos conjunts d'estakes, dues constel·lacions dibuixades sobre la terra d'una manera que recorda xinxetes sobre un mapa o una xarxa. Al capdavant, es tracta d'un vestigi invisible fet visible: el de la memòria, només recuperada i transformada en forma a partir d'una llista de noms. La fragilitat d'aquesta traça es fa evident, però també evidencia el poder d'un cognom, poder que ha estat usurpat a les dones de forma sistemàtica i que les desposseeix automàticament d'identitat genuïna. La segona part d'aquesta acció, seguint una estructura similar a la de Rosa Brugat, és una proposta participativa: Mònica Buxó i Marta Domínguez conviden el grup de presents a fer exactament el mateix que han fet elles, és a dir, a intentar dir els noms de totes les dones de la seva família que siguin capaces de recordar. El resultat és un acte catàrtic, en què la reivindicació se suma a la bellesa del símbol i del concepte. Per tancar l'acció, les artistes proposen un brindis, i ofereixen amb el vi un nou lligam entre el lloc escollit per a l'acció –la vinya del Clumet– i la peça mateixa. Aquest ha estat present en tota l'acció, i és que la terra on han clavat les estakes ja conté unes ressonàncies

simbòliques prou potents; es tracta d'una vinya erma i, en aquesta ocasió específica, cremada. Això afegeix valors no només estètics sinó també semàntics a la peça. Fer extensiu l'exercici al públic és, a més d'un gest sense dubte catàrtic, una multiplicació de l'evidència del fenomen, que es mostra no com a específic d'una o dues famílies sinó generalitzat en la societat en què vivim. La consciència s'obre pas sense requerir explicació, és despertada sense haver estat mai adormida del tot, tan sols obviada, desatesa. És aquest despertar el que confereix un caràcter plenament poètic a la peça del grup, ressona des de l'àmbit visual fins al mental, apel·la a una realitat ja coneguda i la invoca amb simplicitat però sense avís, la revela nua per ser jutjada per cadascú.

«Trajectòries» posa de manifest, ja amb el títol, l'essència del cicle, que se centra justament en aquest discórrer en el temps i les seves circumstàncies. Les diverses artistes, amb les seves propostes, es complementen com un teixit que s'enforteix amb el seu entrelaçament. Aquesta és també l'actitud genèrica que ho sobrevola tot: cada artista, cada nom, cada obra compta per anar construint i, sobretot, atorgant resistència a aquestes trajectòries vitals i artístiques. El temps, a més, com un factor determinant, que és neutral però no és innocu: incideix en aquestes vides i trajectòries de formes diverses, immortalitzant-les o esborrant-les, fent-les créixer i florir o bé marcint-les. L'important, de fet, és la consciència del temps com a estri per construir o bé per destruir. Al capdavall, el poder del temps com a element actiu essencial en la configuració de l'entorn.

Aquest denominador comú del temps pren formes diverses i també significats específics en cada una de les tres accions del cicle. Si Rosa Suñer i Roser Domènech invoquen la presència d'una artista absent, utilitzant com a eina principal la seva obra i la seva translació sensorial al cos i l'espai, Rosa Brugat utilitza els noms com a element simbòlic, gairebé icònic, que les reivindica des de l'intel·lecte i la distància racional de la mitologia i els signes. D'altra banda, transcendent la professió artística, el grup C-72R se centra en l'absència mateixa de les dones i en el procés d'erosió mnemònica que les esvaeix definitivament. Cada una de les propostes, a més,

hibrida diversos processos i disciplines, incloent –com, de fet, sol ser ja propi i habitual de les propostes artístiques a ARBAR– la dimensió plàstica, la performativa o inclús escènica i la de l'esdeveniment, participatiu o no. És interessant com aquesta darrera té una funció comuna molt concreta, que consisteix en la culminació de la peça i el trasllat de les seves potencialitats reflexives al públic o participants a través de l'experiència i el gest simbòlic. L'acció participativa és, per dir-ho d'alguna manera, el testimoni que les artistes cedeixen als receptors de la peça. De tota manera, es tracta d'una decisió més formal que pròpiament necessària en el sentit que tota acció i tota peça artística ja parteix del pressupòsit que el receptor la treballi, la interpreti i la interioritzi, però hi ha una declaració d'intencions en el fet de dedicar una part de la peça a fer explícita aquesta relació obra-receptor. Les artistes d'aquest cicle treballen sobre qüestions que sobrevolen la consciència social i d'entorn, que posen l'accent en la mateixa presa de consciència i els canvis que proposa en els paradigmes establerts sobre els quals es treballa. En tot cas, a les peces de Rosa Brugat i del grup C-72R hi trobem aquest segment final que obre la peça i, des de mirades i pressupòsits artístics diversos, posa el receptor en el centre i l'interpel·la directament. Per la seva banda, Rosa Brugat ho fa proposant un gest lúdic de caràcter simbòlic per mitjà d'un procés de reconstrucció mítica de l'Olimp de les dones artistes; l'actitud és reivindicativa en un sentit positiu: l'ús de la ficció, la celebració i el joc per emmirallar una realitat desitjada compartida entre els participants. En canvi, per la seva part, Mònica Buxó i Marta Domínguez prenen una actitud més solemne per emmirallar una realitat en tota la seva cruesa. Cal recalcar aquí que en el treball plàstic de la seva peça, la roba blanca que vesteixen les artistes no només fa ressaltar aquesta solemnitat sinó també la neutralitat de l'acció que es limita a resseguir, gairebé com un calc o un *frottage* mental, els noms que es van desdibuixant com més enrere es troben en el temps.

L'ús del temps pretèrit és també filosòficament oposat al de «XX+X», que té una funció canonitzant i gairebé idealitzant, si bé amb una actitud obertament crítica i qüestionadora del context: s'hi exalta la recuperació del passat

perdut, assenyalant el constructe responsable d'aquesta pèrdua. A «Trajectòries», el passat és referit directament com un dol, una absència sense salvació. Aquesta, en tot cas, correspon al futur, però la peça se centra en la fuga i en l'esclatxa, en el buit que nega una realitat amb total implacabilitat. És molt diferent –ja en format però també en actitud– la proposta «Palpant marges a la fresca, amb Felícia Fuster», que, també des d'una neutralitat discursiva similar a la de «Trajectòries» ni tan sols treballa el passat com a absència o com a territori mític on recuperar-hi les illes desaparegudes, sinó senzillament com a realitat pre-existent a celebrar en el present, amb una relació de continuïtat. És per això, probablement, l'única peça que no es confronta amb el passat, sinó que el representa, l'actualitza i hi sintonitza; la figura de Felícia Fuster no hi és plorada o vindicada, sinó que hi és celebrada i invocada talment com una presència familiar. Les paraules de l'artista rebroten ara i aquí, en present, a través d'una veu que té un cos i d'un cos que dialoga amb la veu. D'altra banda, l'obra mateixa és el centre: l'única reivindicació possible de la dona artista és mitjançant la difusió i experiència de la seva obra, de la qual es desprèn el propi valor.

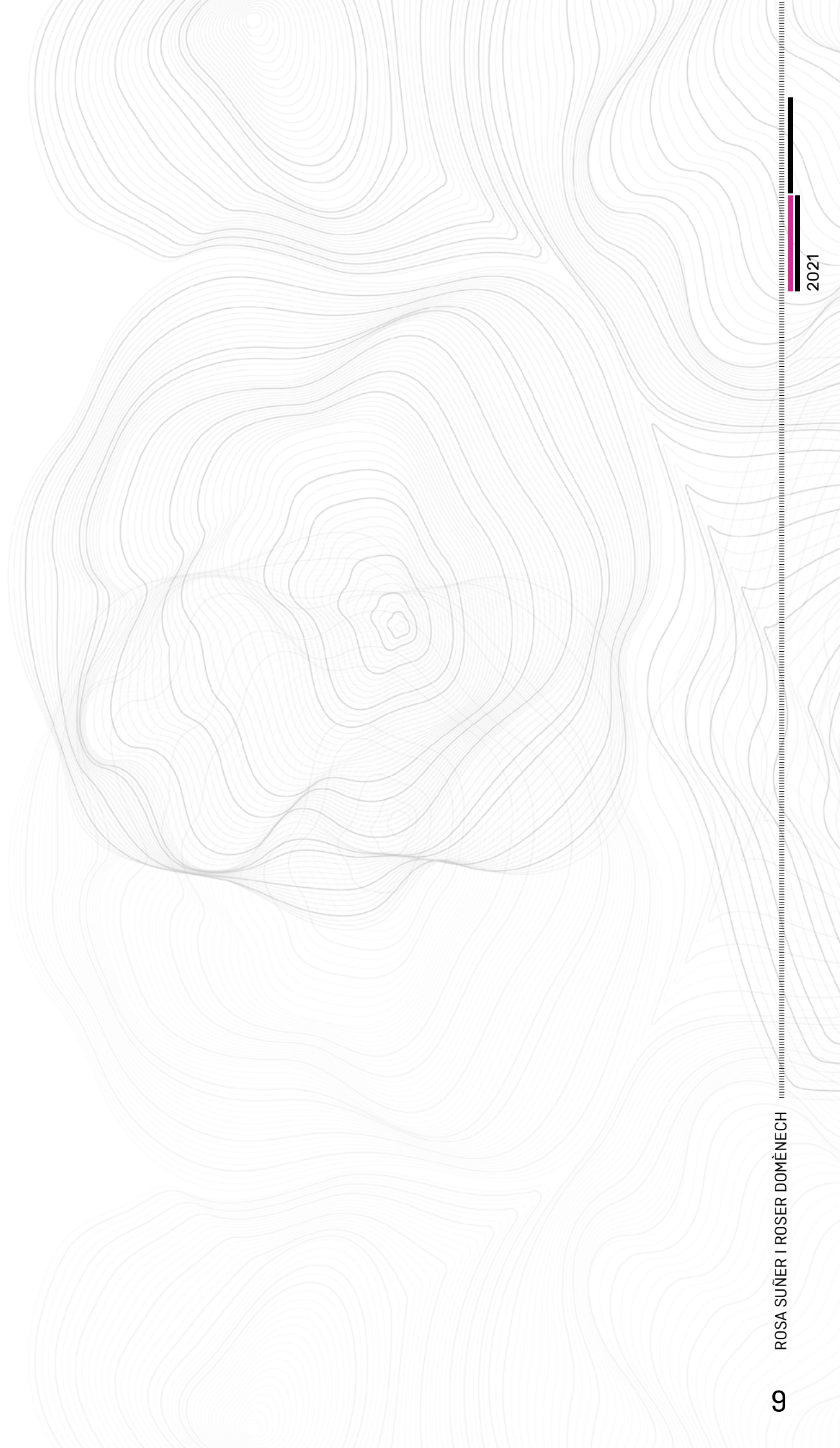
El factor de l'enregistrament audiovisual, que forma part ja d'una forma de fer d'ARBAR com a centre de producció artística, converteix les peces d'acció i performatives en obres, les fixa i n'evita el component efímer. No és del tot cert, ja que el que queda no és ni pot ser l'experiència que s'ha desenvolupat en el seu lloc i moment, però sí que podem dir que genera una nova obra, una mena de síntesi que fa d'eco de l'experiència desenvolupada. Serveix, en una capa superficial, de record o de document gràfic, però alhora de plasmació virtual, de nova realitat artística. Aquesta, doncs, no nega el caràcter situacional ni temporal de la mateixa obra sinó que n'extreu una de diferent inevitablement lligada a ella. N'és, per ser clars, un complement que en fa possible una aproximació un cop s'ha

finalitzat el cicle. En aquesta ocasió, implica a més un nou enllaçament de l'espirògraf, una nova capa de temps que culmina i rubrica el conjunt de totes les circumstàncies que han portat a la participació conjunta de les artistes en el cicle, la producció de l'obra i el seu resultat.

Com tot cicle al centre ARBAR, el conjunt aplega una gran interdisciplinarietat que defuig, com ja hem suggerit, la simple aplicació d'un gènere artístic. El protagonisme és el contingut, la forma artística específica i l'entorn amb el qual dialoga. Fins i tot expressar-ho així és establir una categorització forçada, excessivament encotillada, que posa més límits dels desitjables al que en realitat ens referim. El fet artístic és en aquest centre un procés d'exploració i investigació, més que no pas una elaboració a partir d'un disseny previ; el treball sempre és desenvolupat al lloc i per al lloc, i amb una actitud pretesament llibèrrima. Malgrat tot, aquests processos solen anar marcats per un no sempre habitual equilibri entre la investigació de caràcter conceptual i la disposició d'una obertura al llenguatge i a la intuïció per fer possible que l'obra succeeixi, més que no pas es construeixi. No podem apreciar tots els estadis que travesen les propostes fins a arribar al que percebem en els seus resultats, però en aquests s'hi destil·la el seu caràcter orgànic i alhora aprofundit, arrelat a l'espai on té lloc.

El temps dibuixat pel pèndol espirogràfic posa un cop més de manifest un seguit de mirades femenines necessàries per proposar formes de situar-nos i confrontar-nos amb els llegats del temps, potser per recuperar-los, esmenar-los o per aprendre'n de cara a emprendre nous camins. Però per damunt de tot, és un espai per al desplegament artístic de dones artistes amb una àmplia trajectòria que segueix vigent i en evolució. ARBAR les ha reunit en aquest Cicle AA+AA i n'han sorgit aquests treballs que es complementen i ofereixen les seves mirades, diverses i enriquidores, sobre aquest mateix fil temàtic que les engloba.

AA+AA

**EL TEMPS
DIBUIXAT
PEL PÈNDOL
ESPIROGRÀFIC**

per Marta Pol Rigau

El concepte del cicle gira al voltant de la vigència del treball de dones artistes amb unes trajectòries iniciades als anys noranta a l'escena de l'art d'acció a l'Estat espanyol. D'una banda, per establir precedents en la lluita de gènere contra la desigualtat professional i, de l'altra, per generar la seva pròpia línia de pensament, per revisar de manera crítica aquests condicionants heretats.

Per remarcar la importància d'aquest llegat en la lluita per reivindicar el paper de la dona, tant en la tasca artística com el seu paper en la societat, el cicle d'accions AA+AA (Accions Artístiques A ARBAR) compta amb la participació de Rosa Sunyer i Roser Domènech a «Palpant marges a la fresca, amb Felícia Fuster», Rosa Brugat «XX+X» i C-72R (Mònica Buxó i Marta Domínguez) a «Trajectòries».

Les artistes comparteixen una mirada metafòrica vers la idea del replegament espaciotemporal que dibuixa un pèndol en moviment rotatori. Aquesta imatge ofereix la possibilitat de llegir el temps de manera espirogràfica, però també, poètica per parlar de la pervivència d'uns vincles professionals i d'amistat. Lligam que esdevé una forma per pensar com, malgrat els moments de discontinuïtats cícliques, el temps ha estat interconnectat per trobades fortuïtes i esporàdiques. Els lapsus comporten canvis de direcció en la linealitat del temps, cercles que es repleguen quan es troben i s'ajunten en un

temps sense dimensió. Dislocació que permet retornar a la (re)creació precognitiva del temps per revertir la mirada –de manera retrospectiva i al mateix temps cap al futur– per propiciar un canvi de paradigma cognitiu i afectiu de com situar-se en el present atemporal, mitjançant uns lligams intel·lectuals, poètics i emotius que perviuen en la interioritat de cadascuna en una temporalitat en suspensió. Així, el retrobament desencadena l'empoderament per generar visions noves sobre com es pot expressar una immersió sincrònica i diacrònica del temps, a través de les interrelacions i intercanvis d'experiències i coneixements en l'espai circumdant de la Vall de Santa Creu.

En definitiva, les artistes amb les seves accions –com a forma d'introspecció i expansió– projecten el flux del temps, a través d'una comunicació verbal i no verbal de la tasca de l'art en la lluita per reivindicar el paper de la dona, tant en la feina artística com el seu paper en la societat. Entenen l'art com una forma d'interrogar els valors patriarcal, encara massa presents en la societat contemporània, per prendre les regnes del control per desemmascarar les censures imposades i encobertes, però també les autocensures. Per tant, les artistes, no només ofereixen alternatives al concepte lineal del temps sinó que, en desobeir-lo, evoquen a través de pràctiques performatives, la seva força creativa des de l'activisme més vital.

L'acció se centra en el poemari de Felícia Fuster *l'encara* (1987) a tall de dedicatòria a la poetessa amb motiu del centenari del seu naixement (1921-2012).

«Palpant marges a la fresca, amb Felícia Fuster» és establir un diàleg amb l'essència dels poemes d'aquesta immensa, inabastable i calidoscòpica creadora. Rosa Suñer i Roser Domènech enllacen l'obra poètica de Felícia Fuster amb l'entorn de la Vall de Santa Creu, perquè s'adonen que «aquest poemari sembla estar relligat a aquest misteriós, dens, tel·lúric, profund, impressionant, (...) lloc del cap de Creus». Així, d'acord amb aquestes premisses, l'acció es desenvolupa a partir de les paraules, curosament recitades per Roser Domènech, i els moviments del cos generats per l'escolta, l'observació i la inclusió de les particularitats de l'orografia de la plaça de la Font per Rosa Suñer.

A «Palpant marges a la fresca, amb Felícia Fus-

ter» Suñer tracta d'escollir els llocs, per aturar-se, escoltar-los i deixar-los ser, aprendre a romandre-hi, sense colonitzar, aprendre a transformar-se en un element més del lloc, un cop els llocs li han donat «permís per poder-s'hi moure corporalment». Les pautes dels moviments no són convencionals, sinó fruit del diàleg sorgit amb «els racons, els límits, les interferències, les pèrdues, els plecs, les sincronies, els marges, els moments, les esquerdes, els atzars, les cruïlles, els murs, les perifèries, (...)». I, des del fluir interior, aprendre a desxifrar el sentit dels versos amb l'orografia de la plaça de la Font, per evocar-los respectuosament en moviments.

L'acció estableix una **interrelació entre el territori, la poesia i l'exploració dels moviments del cos**. Els poemes i els moviments enllaçaven íntimament el temps present amb els passats del lloc i també dels poemes.

ROSA SUÑER
ROSER DOMÈNECH
PALPANT MARGES
A LA FRESCA,
AMB FELÍCIA FUSTER

ROSA SUÑER
ROSER DOMÈNECH

PALPANT MARGES A LA FRESCA, AMB FELÍCIA FUSTER

CRÈDITS

DATA: 21 d'agost 2021

LLOC: a la font

FOTOGRAFIA: ARBAR /Ramon Guimaraes/ I. Ayako Zushi

TEXT: ROSA SUÑER/ ARBAR

VÍDEO: REM LAB S.L.

COL·LABORACIÓ: Fundació Felícia Fuster en motiu de la celebració del centenari del naixement de l'artista-poeta.

ROSA BRUGAT

XX+X

En aquesta acció «XX+X» Rosa Brugat reivindica les dones artistes per mitjà d'un recorregut que s'inicia al capdamunt del poble. Asseguda a terra s'alça –amb les mans tenyides de vermell– per marcar les seves empremtes a la pedra i situar el naixement de l'art, alhora que, commemora la probabilitat que les primeres mans que es van trobar pintades a la Cova de les Mans (Argentina) siguin d'una dona.

Des d'aquestes primeres artistes fins a arribar a l'actualitat les dones han portat a terme una lluita constant pel seu reconeixement social i intel·lectual. Així, en aquesta performance per la Vall de Santa Creu, sota la mirada, que és *mentula* paternalista, del monestir de Sant Pere de Rodes, efectua un viacrucis pels carrers costeruts i empedrats, pensant en el patiment de les nostres avantpassades a qui no estava permès ni tan sols accedir a la cultura. Així, mentre va baixant pels carrers va desenterrant dels murs una sèrie de pomes amb noms escrits a la pell; tots noms de dones artistes de diferents èpoques que l'artista salva de l'oblit.

Un reconeixement a totes les creadores, ja que Brugat entén que som la suma de les energies de les nostres avantpassades creadores que es van movent en el temps i nodrint les nostres ànimes.

Aquesta primera part de l'acció, més performativa i amb un ús punyent del simbolisme d'origen mitològic, desemboca en una conclusió més festiva i catàrtica; arribat el seguici a la plaça de la font, Rosa Brugat s'enfila a un arbre i proposa que totes les dones presents agafin al vol una poma amb el nom d'una artista (entre elles, Judith Chicago o Ana Mendieta) en el moment que ella les llança. Moltes cauen a terra, però algunes són salvades al vol per algunes assistents, que tenen l'opció de menjar-se la poma, guardar-la o enterrar-la cerimoniosament. La celebració amb aplaudiments de cada poma artista collida al vol esdevé una reivindicació d'aquestes artistes com a representants de la dona artista en el món de l'art.

ROSA BRUGAT XX+X

CRÈDITS

DATA: 21 d'agost 2021

LLOC: pels carrers i la font de la Vall de Santa Creu

FOTOGRAFIA: ARBAR / Ramon Guimaraes/ Rosa Brugat

TEXT: ROSA BRUGAT/ ARBAR

VÍDEO: REM LAB S.L.

C-72_R

TRAJECTÒRIES

 ARBRE GENEALÒGIC DE
MARTA DOMÍNGUEZ SENSADA I MÒNICA BUXÓ PAGESPETIT

Mònica Buxó i Marta Domínguez, dues de les tres integrants del grup C-72R, fan un exercici de memòria amb un fort caràcter conceptual, amb la seva corresponent dimensió plàstica i simbòlica. Per torns, diuen en veu alta el seu nom i el de totes les dones del seu llinatge familiar de les quals poden recordar el nom o algun cognom. Per cada nom, claven una estaca a la vinya arrasada per les flames i cendres en suspensió, per posteriorment unir totes les estacades de cada família amb un cordill vermell, simbolitzant el lligam sanguini.

Amb aquest gest mostren el procés pel qual el sistema patriarcal s'encarrega de fer desaparèixer les dones mitjançant l'arraconament del seu cognom en l'arbre genealògic. Però el fet d'anomenar-les vol ser una forma d'interrogar els valors patriarcal, encara massa presents en la so-

cietat contemporània. Així, recordar-les és una forma de fer-les vivents per desemascarar les censures imposades i encobertes que les fan romandre en l'oblit. Per aquest motiu, conviden els assistents que ho vulguin a dir el nom de totes les dones de la seva família que puguin recordar. La participació és nombrosa tant en dones com en homes i, en tots els casos, es reflecteix el mateix fet: la desaparició dels cognoms de les mares i, per tant, l'oblit de les dones de totes les famílies.

Per acabar, les artistes donen als assistents un fullet en el qual recullen el treball de recerca biogràfica que han fet amb relació als seus respectius arbres genealògics femenins. També reparteixen un got de vi als presents i proposen un brindis en record de totes les mares que són esborrades mitjançant la marginació dels seus cognoms.

C-72_R TRAJECTÒRIES

CRÈDITS

DATA: 21 d'agost 2021

LLOC: a la vinya del Clumet

FOTOGRAFIA: ARBAR /Ramon Guimaraes

TEXT: C-72_R / ARBAR

VÍDEO: REM LAB S.L.

ARBAR

**Centro de Producción, Difusión
y Exhibición de Arte de Acción /
Propuestas performativas en el
entorno rural en desuso**

ARBAR (Asociación para la Investigación Biocultural y Artística de Rodes) es una iniciativa fundada en 2012 que, como centro de producción de arte contemporáneo, enfoca su labor en establecer unas condiciones de producción adecuadas que permitan a los/las artistas desarrollar propuestas de carácter efímero a lo largo de todo el año en el paraje rústico de la sierra de Rodes y/o en el entorno rural en desuso de la Vall de Santa Creu, el Port de la Selva.

El ideario de ARBAR es ser una incubadora de ideas que permita a los/las artistas llevar a cabo proyectos que manipulen al mínimo el entorno y que enfatizan en el aspecto esencial y simbólico de la Vall de Santa Creu. Para contribuir, de esta forma, a redefinir y reactivar esta área geográfica como un *site-specific* para la cultura contemporánea, a partir de la doble naturaleza del arte de acción. Por un lado, se desarrollan trabajos efímeros en directo y a tiempo real, en los que la acción se integra con la dinámica del entorno. Por el otro, se fomentan propuestas en las que la acción es el germen de un proceso de trabajo performativo a largo plazo, como intervenciones y/o filmaciones, fruto de las conexiones establecidas por cada artista entre la exploración vivencial del entorno y su línea de trabajo. Los resultados de esta investigación se muestran tanto en las diferentes salas del interior del Centro ARBAR, como en los espacios exteriores del Centro.

Por consiguiente, lo que se propone ARBAR es potenciar el arte como herramienta de diálogo intersubjetivo, promover la descentralización político-cultural e impulsar nuevos discursos de cooperación y comprensión de escenarios artísticos inéditos, para contribuir a redefinir un nuevo mapa conceptual en el arte contemporáneo y generar una nueva noción del paisaje: el paso de la cultura agrícola a la cultura artística. Pero, muy especialmente, fomentar en los/las artistas un ideario crítico de como dinamizar esta área geográfica en los tiempos contemporáneos, centrando su interés en señalar

la urgencia de hacer un giro de pensamiento, es decir, propiciar una reflexión estética sobre la necesidad del cambio de la posición antropocéntrica por la ecocéntrica.

LEGADO Y ENMIENDA

por Alexandre Roa Casellas

El tiempo determina un punto en una línea, pero también todas las trazas erráticas que ha ido dibujando esa línea cronológica. No solo esto, sino que también marca las relaciones entre las líneas que han ido dibujando de otras personas. El péndulo espirográfico, que da nombre al Ciclo AA+AA de 2021 en ARBAR, sirve de imagen metafórica para visualizar estas interferencias entre líneas; en el caso de las relaciones entre artistas, las interferencias son puntos de conexión que pueden –o no– haber abierto vías de exploración artística, temáticas, experiencias e ideas que probablemente hayan ido germinando en las diversas trayectorias.

Recapitulamos, pero, para recordar que el Ciclo AA+AA es una de las citas anuales que ARBAR propone, en este caso con mujeres artistas con trayectoria en el arte de acción iniciada en los años noventa y todavía vigente. Se trata, por tanto, de un ciclo que concentra la atención en dar voz, primeramente, a artistas con cierta consolidación y recorrido, pero muy especialmente con una mirada y experiencia femeninas que condicionan y vertebran su trabajo. La voluntad de los encuentros es, en cada edición, abrir un espacio y un tiempo en la producción de trabajos de estas artistas en torno a una temática específica relacionada con el entorno de la Vall de Santa Creu y la sierra de Rodes; tanto en lo que se refiere al propio entorno físico como a la historia y la experiencia de la vida que se ha desarrollado a lo largo del tiempo. Sus trabajos poseen una marcada perspectiva de género, una voluntad crítica hacia su condición de mujeres artistas y lo que ha representado para sus trayectorias. Por ello, en esta edición, las artistas Rosa Suñer, Roser Domènech, Rosa Brugat y el grupo C-72R (Mònica Buxó y Marta Domínguez) han desarrollado sus trabajos sobre el concepto mismo de trayectoria, sobre

cómo la revisión de los caminos que se han desarrollado en el tiempo nos permite tomar conciencia de qué transformaciones es necesario hacer todavía.

El grupo de artistas, que al igual que las trazas del espirógrafo se han ido cruzando a lo largo del tiempo en varios momentos de sus trabajos, se reunió en el verano de 2021 para revisar diversos conceptos a través de un trabajo específico para el lugar. El Ciclo AA+AA, bajo el título de *El tiempo dibujado por el péndulo espirográfico*, propone tres miradas diferentes a las trayectorias de las mujeres artistas, ya sea en forma de evocación de una figura en concreto por medio de sus versos, desde del prisma más colectivo en lo que se refiere a las artistas históricas o desde una revisión de la relación personal de las mujeres con el legado y la estructuración familiar. En su conjunto, y como veremos, una experiencia enlazada entre la invocación, la reivindicación o reconocimiento y el concepto de legado. Pero todas ellas ponen de manifiesto los procesos por los que la sociedad tiende a difuminar hasta empujar al olvido a la mujer y, por extensión, pero también a través de su mecanismo específico, a la mujer artista.

La primera de las intervenciones de la jornada es la pieza «Palpando márgenes al aire libre, con Felícia Fuster», de Rosa Suñer y Roser Domènech. Ambas artistas, que han realizado trabajos conjuntos en los que conjugan sus dos respectivos lenguajes –a palabra y el movimiento corporal–, nos aproximan a la figura de la poeta Felícia Fuster (1921-2012), de la que se celebra el centenario del nacimiento. Suñer y Domènech hacen esta aproximación, pues, no a través de la exaltación de la figura del artista desde un punto de vista admirativo y externo, sino por medio de sus propias palabras o, lo que es lo mismo, de su obra. Toman por tanto el poemario *I encara* (1987), que Roser Domènech activa con su voz para los presentes, para hacer que sea la lírica misma de Fuster la que irrumpa en este entorno para resonar. Rosa Suñer lleva a cabo, mientras se suceden los versos, una danza que enlaza tanto con la poesía de Felícia Fuster como con el entorno que han escogido: la plaza de la fuente de la Vall de Santa Creu. Rosa Suñer es bailarina, pero sobre todo es una investigadora y experimentadora del cuerpo y su movimiento; su trabajo no parte de un canon racionalizado, es decir, de una pauta coreográfica que se adscriba a un

género de danza preexistente, sino que es una exploración personal –implicada y comprometida– del movimiento como forma de relación y comunicación con los demás cuerpos y con los entornos. Es, por tanto, un trabajo constante, nunca una obra cerrada sino una elaboración evolutiva del propio ser movimiento, de la propia forma de encajarse en un espacio-tiempo por medio de su cuerpo en movimiento. Por eso, la pieza es única en la medida en que es irrepetible; sólo podría tener lugar tal y como sucede en el sitio y el momento en que sucede. Pero es a la vez constante y coherente en la medida en que es el resultado del trabajo de la propia artista, de su mirada y su relación con el entorno donde incide, la voz de Roser Domènech y cuya obra es portadora: la de Felícia Fuster. Domènech, por su parte, también toma un papel radicalmente generoso: en vez de recitar sus propias palabras para comentar, representar o invocar a la artista homenajeada –o «donajada», por ser exactos–, pone su voz a disposición de las palabras de Fuster, les da vida con la más respetuosa neutralidad. Ambas artistas, que forman el colectivo La Terregada, no sólo crean una pieza performativa en recuerdo de la poeta, sino que contribuyen a difundir su obra y la ponen en relación con el entorno del valle, a través de los sonidos –el movimiento del cuerpo también es generador de sonido–, los movimientos, el cuerpo y la voz.

A continuación, el grupo de participantes es guiado por las calles del pueblo de la Vall de Santa Creu para encontrarse con la artista Rosa Brugat. Artista multidisciplinar, realiza gran parte de su trabajo en el ámbito de la performance pero también utiliza lenguajes como la fotografía y el audiovisual. En este caso, su pieza «XX+X» es claramente performativa, con un desenlace más participativo en el que invita a las presentes a realizar una acción conjunta. La obra plantea un sencillo recorrido en bajada desde la zona más alta del pueblo hasta la fuente, haciendo que el grupo se convierta en un séquito. En su introducción, en la que aparece con las manos erguidas y manchadas de rojo, Rosa Brugat parece emitir una queja indefinida que acaba transformándose, en una palabra: «arte». Pero, acto seguido, la solemnidad de la escena queda demolida por la interferencia del sentido del humor, que sirve al artista para iniciar un monólogo dirigido a los participantes en forma de narración retrecortada, mediante la cual –a lo largo del recorrido por las calles del pueblo– va introduciendo conceptos y re-

ferencias históricas y mitológicas relacionadas con el arte y, muy especialmente, las mujeres artistas y su proceso de olvido. Además, Brugat hace el recorrido acompañándolo de constantes referencias al «girar», mientras ella misma da vueltas sobre sí misma al avanzar. Este girar puede evocarnos no sólo el material avanzar de los días y del tiempo, sino también el sentido cíclico del mecanismo de olvido de la mujer artista a lo largo de los períodos históricos y la falta de una inversión de este proceso. Por el camino, la artista va "descubriendo" entre los muros y plantas de las calles unas manzanas escondidas con el nombre de una mujer artista escrito en la piel. Es inevitable relacionar la manzana con la referencia bíblica del pecado original, atribuido mitológicamente a Eva como representante y ascendente primera de las mujeres; desde una ironía clara, parece sugerir que estas artistas han sido escondidas, confinadas en los márgenes de la historia por una razón más conectada a su condición de mujeres que a su trabajo. En mitad del itinerario también se detiene en una pequeña fuente para lavarse el rojo de las manos, y explicita que este gesto es también simbólico, ya que utiliza la imagen también bíblica de «lavarse las manos» para insistir en la desaprensión sufrida por las mujeres artistas, causando su invisibilidad. Y es que, en esta performance, Rosa Brugat va utilizando un imaginario cultural que es parte de la estructura social responsable de este injusto trato del trabajo artístico femenino y de la propia mujer como artífice.

Por eso, en la segunda parte de la acción, una vez llegado todo el grupo a la fuente, la artista se sitúa tras un árbol –también escogido como referencia simbólica a la génesis– y propone un juego participativo que consiste al ir lanzando las manzanas que ha ido recuperando y que las asistentes las cojan al vuelo para evitar que se caigan. Hace así partícipe a todo el público en este gesto simbólico de recuperación y reivindicación de las mujeres artistas, que remite al esfuerzo pendiente por revertir este proceso de olvido. La obra, pues, es una yuxtaposición de performance y acción participativa que culmina en un desenlace catártico. Los símbolos y la ironía se van combinando para dar lugar a la reivindicación de fondos, otra perspectiva del tema que nos ocupa en este ciclo. En este caso, la evidencia del tiempo con respecto al relato histórico de los artistas, que sistemáticamente ha menospreciado a las mujeres y ha exaltado mucho más a los hombres artistas.

En una línea similar trabajan Mònica Buxó y Marta Domínguez, el Grupo C-72R, con la acción «Trayectorias». No es nuevo en este grupo el trabajo en un contexto determinado para complementar conceptualmente su propuesta. También entre el performativo y la acción participativa, estas artistas eligen el viñedo del Clumet como espacio donde desarrollar su pieza. Un viñedo ahora ennegrecido por el incendio que sufrió la sierra de Rodes en julio de 2021, que todavía otorga un mayor grado de connotación a la acción del grupo. De forma solemne, ambas artistas se disponen ante el público e inician una acción en la que intervienen la performance y un cierto proceso plástico. Ambas, de forma alternada, enuncian en voz alta su nombre y, a continuación, los nombres de las mujeres de su linaje familiar, empezando por sus madres y estirando el hilo hacia atrás. De cada una de ellas enuncian los apellidos, de modo que van dibujando el árbol genealógico a la inversa; cada vez que una de las artistas evoca el nombre de dos personas, la otra clava una estaca en el suelo. Este proceso lo van desarrollando hasta que ya no recuerdan los nombres de más personas. Lo interesante es que las artistas dicen los nombres de memoria, y es la memoria la que permite llevar a cabo el proceso. Cuando se agota, se acaba la acción y las dos unen las estacas con una cuerda roja, simbolizando el vínculo sanguíneo que une a las mujeres citadas de cada familia. El resultado plástico de la acción consiste en dos conjuntos de estacas, dos constelaciones dibujadas sobre la tierra de una forma que recuerda a chinchetillas sobre un mapa o una red. Después de todo, se trata de un vestigio invisible hecho visible: el de la memoria, sólo recuperada y transformada en forma a partir de una lista de nombres. La fragilidad de esta traza se hace evidente, pero también evidencia el poder de un apellido, poder que ha sido usurpado a las mujeres de forma sistemática y que las despoja automáticamente de identidad genuina. La segunda parte de esta acción, siguiendo una estructura similar a la de Rosa Brugat, es una propuesta participativa: Mònica Buxó y Marta Domínguez invitan al grupo de presentes a hacer exactamente lo mismo que han hecho ellas, es decir, intentar decir los nombres de todas las mujeres de su familia que sean capaces de recordar. El resultado es un acto catártico, en el que la reivindicación se suma a la belleza del símbolo y del concepto. Para cerrar la acción, las artistas proponen un brindis, y ofrecen con el vino un nuevo vínculo entre el lugar escogido para la

acción –la viña del Clumet– y la pieza misma. Éste ha estado presente en toda la acción, y es que la tierra donde han clavado las estacas ya contiene unas resonancias simbólicas bastante potentes; se trata de un viñedo yermo y, en esta ocasión específica, quemada. Esto añade valores no sólo estéticos sino también semánticos a la pieza. Hacer extensivo el ejercicio al público es, además de un gesto sin duda catártico, una multiplicación de la evidencia del fenómeno, que se muestra no como específico de una o dos familias, sino generalizado en la sociedad en la que vivimos. La conciencia se abre paso sin requerir explicación, es despertada sin haber estado nunca dormida del todo, solamente obviada, desatendida. Es ese despertar el que confiere un carácter plenamente poético a la pieza del grupo, resuena desde lo visual hasta lo mental, apela a una realidad ya conocida y la invoca con simplicidad pero sin aviso, la revela desnuda para ser juzgada por cada uno.

«Trayectorias» pone de manifiesto, ya con el título, la esencia del ciclo, que se centra justamente en este discurrir en el tiempo y sus circunstancias. Las diversas artistas, con sus propuestas, se complementan como un tejido que se fortalece con su entrelazamiento. Ésta es también la actitud genérica que lo sobrevuela todo: cada artista, cada nombre, cada obra cuenta para ir construyendo y, sobre todo, otorgando resistencia a estas trayectorias vitales y artísticas. El tiempo, además, como un factor determinante, que es neutral pero no es inocuo: incide en estas vidas y trayectorias de formas diversas, inmortalizándolas o borrándolas, haciéndolas crecer y florecer o marchitándolas. Lo importante, de hecho, es la conciencia del tiempo como utensilio para construir o para destruir. Al fin y al cabo, el poder del tiempo como elemento activo esencial en la configuración del entorno.

Este denominador común del tiempo toma formas diversas y significados específicos en cada una de las tres acciones del ciclo. Si Rosa Suñer y Roser Domènech invocan la presencia de una artista ausente, utilizando como herramienta principal su obra y su traslación sensorial al cuerpo y al espacio, Rosa Brugat utiliza los nombres como elemento simbólico, casi icónico, que las reivindica desde el intelecto y la distancia racional de la mitología y los signos. Por otra parte, trascendiendo la profesión artística, el grupo C-72R se centra en la ausencia misma de las mujeres y en el proceso de erosión mnemónica que las desvanece

definitivamente. Cada una de las propuestas, además, hibrida varios procesos y disciplinas, incluyendo –como, de hecho, suele ser ya propio y habitual de las propuestas artísticas en ARBAR– la dimensión plástica, la performativa o incluso escénica y la del evento, participativo o no. Es interesante cómo esta última tiene una función común muy concreta, que consiste en la culminación de la pieza y el traslado de sus potencialidades reflexivas al público o participantes a través de la experiencia y el gesto simbólico. La acción participativa es, por así decirlo, el testimonio que las artistas ceden a los receptores de la pieza. De todas formas, se trata de una decisión más formal que propiamente necesaria en el sentido de que toda acción y toda pieza artística ya parte del presupuesto de que el receptor la trabaje, la interprete y la interiorice, pero existe una declaración de intenciones en dedicar una parte de la pieza a hacer explícita esta relación obra-receptor. Las artistas de este ciclo trabajan sobre cuestiones que sobrevuelan la conciencia social y de entorno, que ponen el acento en la propia toma de conciencia y los cambios que propone en los paradigmas establecidos sobre los que se trabaja. En cualquier caso, en las piezas de Rosa Brugat y del grupo C-72R encontramos este segmento final que abre la pieza y, desde miradas y presupuestos artísticos diversos, pone el receptor en el centro y lo interpela directamente. Por su parte, Rosa Brugat lo hace proponiendo un gesto lúdico de carácter simbólico por medio de un proceso de reconstrucción mítica del Olimpo de las mujeres artistas; la actitud es reivindicativa en un sentido positivo: el uso de la ficción, la celebración y el juego para reflejar una realidad deseada compartida entre los participantes. En cambio, por su parte, Mònica Buxó y Marta Domínguez toman una actitud más solemne para reflejar una realidad en toda su crudeza. Cabe recalcar aquí que en el trabajo plástico de su pieza, la ropa blanca que visten las artistas no únicamente resalta esta solemnidad sino también la neutralidad de la acción que se limita a reseguir, casi como un calco o un *frottage* mental, nombres que se van desdibujando cuanto más atrás se encuentran en el tiempo.

El uso del tiempo pretérito es también filosóficamente opuesto al de «XX+X», que tiene una función canonizante y casi idealizante, si bien con una actitud abiertamente crítica y cuestionadora del contexto: se exalta la recuperación del pasado perdido, señalando el constructo

responsable de esa pérdida. En «Trayectorias», el pasado se refiere directamente como un duelo, una ausencia sin salvación. Esta, en todo caso, corresponde al futuro, pero la pieza se centra en el escape y en la brecha, en el vacío que niega una realidad con total implacabilidad. Es muy diferente -ya en formato pero también en actitud- la propuesta «Palpando márgenes al aire libre, con Felícia Fuster», que, también desde una neutralidad discursiva similar a la de «Trayectorias» ni siquiera trabaja el pasado como en ausencia o como territorio mítico en el que recuperar las islas desaparecidas, sino sencillamente como realidad preexistente a celebrar en el presente, con una relación de continuidad. Es por eso, probablemente, la única pieza que no se confronta con el pasado, sino que lo representa, actualiza y sintoniza; la figura de Felícia Fuster no está llorada o vindicada, sino que es celebrada e invocada como una presencia familiar. Las palabras del artista rebrotan aquí y ahora, en presente, a través de una voz que tiene un cuerpo y de un cuerpo que dialoga con la voz. Por otra parte, la propia obra es el centro: la única reivindicación posible de la mujer artista es mediante la difusión y experiencia de su obra, de la que se desprende el propio valor.

El factor de la grabación audiovisual, que forma parte ya de una forma de hacer de ARBAR como centro de producción artística, convierte las piezas de acción y performativas en obras, las fija y evita su componente efímero. No es del todo cierto, puesto que lo que queda no es ni puede ser la experiencia que se ha desarrollado en su lugar y momento, pero sí podemos decir que genera una nueva obra, una especie de síntesis que hace de eco de la experiencia desarrollada. Sirve, en una capa superficial, de recuerdo o documento gráfico, pero a la vez de plasmación virtual, de nueva realidad artística. Esta, pues, no niega el carácter situacional ni temporal de la misma obra sino que extrae una diferente inevitablemente ligada a ella. Es, para ser claros, un complemento que hace posible una aproximación una vez finalizada el ciclo. En esta ocasión, implica además un nuevo enlace

del espirógrafo, una nueva capa de tiempo que culmina y rubrica el conjunto de todas las circunstancias que han llevado a la participación conjunta de las artistas en el ciclo, la producción de la obra y su resultado.

Como todo ciclo en el centro ARBAR, el conjunto reúne una gran interdisciplinariedad que soslaya, como ya hemos sugerido, la simple aplicación de un género artístico. El protagonismo es el contenido, la forma artística específica y el entorno con el que dialoga. Incluso expresarlo así es establecer una categorización forzada, excesivamente encorsetada, que pone más límites de los deseables a lo que en realidad nos referimos. El hecho artístico es en este centro un proceso de exploración e investigación, más que una elaboración a partir de un diseño previo; el trabajo siempre es desarrollado en el sitio y para el sitio, y con una actitud pretendidamente libérrima. Sin embargo, estos procesos suelen ir marcados por un no siempre habitual equilibrio entre la investigación de carácter conceptual y la disposición de una apertura al lenguaje y la intuición para hacer posible que la obra suceda, más que se construya. No podemos apreciar todos los estadios que atraviesan las propuestas hasta llegar a lo que percibimos en sus resultados, pero en ellos se destila su carácter orgánico y al mismo tiempo profundizado, arraigado en el espacio donde tiene lugar.

El tiempo dibujado por el péndulo espirográfico pone una vez más de manifiesto una serie de miradas femeninas necesarias para proponer formas de situarnos y confrontarnos con los legados del tiempo, quizás para recuperarlos, enmendarlos o para aprender de cara a emprender nuevos caminos. Pero por encima de todo, es un espacio para el despliegue artístico de mujeres artistas cuya amplia trayectoria sigue vigente y en evolución. ARBAR las ha reunido en este Ciclo AA+AA y han surgido estos trabajos que se complementan y ofrecen sus miradas, diversas y enriquecedoras, sobre ese mismo hilo temático que las engloba.

AA+AA EL TIEMPO DIBUJADO POR EL PÉNDULO ESPIROGRÁFICO

por Marta Pol Rigau

El concepto del ciclo gira en torno a la vigencia del trabajo de mujeres artistas con unas trayectorias iniciadas en los años noventa en la escena del arte de acción en el Estado español. Por un lado, para establecer precedentes en la lucha de género contra la desigualdad profesional y, por otro, para generar su propia línea de pensamiento, para revisar críticamente estos condicionantes heredados.

Para remarcar la importancia de este legado en la lucha por reivindicar el papel de la mujer, tanto en la labor artística como su papel en la sociedad, el ciclo de acciones AA+AA (Acciones Artísticas A ARBAR) cuenta con la participación de Rosa Suñer y Roser Domènech, Rosa Brugat y el grupo C-72R (Mònica Buxó y Marta Domínguez).

Las artistas comparten una mirada metafórica hacia la idea del repliegue espacio-temporal que dibuja un péndulo en movimiento rotatorio. Esta imagen ofrece la posibilidad de leer el tiempo de forma espirográfica, pero también poética para hablar de la pervivencia de unos vínculos profesionales y de amistad. Vínculo que se convierte en una forma para pensar cómo, a pesar de los momentos de discontinuidades cíclicas, el tiempo ha sido interconectado por encuentros fortuitos y esporádicos. Los lapsus conllevan cambios de dirección en la linealidad del tiempo, círculos que se repliegan cuando se encuentran y se juntan en un tiempo sin dimensión. Dislocación que permite volver a la (re)creación precognitiva del tiempo para revertir la mirada –de forma retrospectiva y al mismo tiempo hacia el futuro– para propiciar un cambio de paradigma cognitivo y afectivo de cómo situarse en el presente atemporal, mediante unos lazos intelectuales, poéticos y emotivos que perviven en la interioridad de cada una en una temporalidad en suspensión. Así, el reencuentro desencadena el empoderamiento para generar nuevas visiones sobre

cómo expresar una inmersión sincrónica y diacrónica del tiempo, a través de las interrelaciones e intercambios de experiencias y conocimientos en el espacio circundante de la Vall de Santa Creu.

En definitiva, las artistas con sus acciones –como forma de introspección y expansión– proyectan el flujo del tiempo, a través de una comunicación verbal y no verbal de la labor del arte en la lucha por reivindicar el papel de la mujer, tanto en la tarea artística como su papel en la sociedad. Entienden el arte como una forma de interrogar los valores patriarcales, todavía demasiado presentes en la sociedad contemporánea, para tomar las riendas del control para desenmascarar las censuras impuestas y encubiertas, pero también las autocensuras. Por tanto, las artistas, no únicamente ofrecen alternativas al concepto lineal del tiempo sino que, al desobedecerlo, evocan a través de prácticas performativas, su fuerza creativa desde el activismo más vital.

ROSA SUÑER ROSER DOMÈNECH PALPANDO MÁRGENES AL AIRE LIBRE, CON FELICIA FUSTER

CRÉDITOS

FECHA: 21 de agosto 2021

LUGAR: en la fuente

FOTOGRAFIA: ARBAR; Ramon Guimaraes; I. Ayako Zushi

TEXTO: Rosa Suñer; ARBAR

VIDEO: REM LAB S.L.

COLABORACIÓN: Fundación Felícia Fuster en motivo de la celebración del centenario del nacimiento de la artista-poeta.

La acción se centra en el poemario de Felícia Fuster *I encara* (1987) a modo de dedicatoria a la poeta con motivo del centenario de su nacimiento (1921-2012).

«Palpando márgenes al aire libre, con Felícia Fuster» es establecer un diálogo con la esen-

cia de los poemas de esta inmensa, inalcanzable y caleidoscópica creadora. Rosa Suñer y Roser Domènech enlazan la obra poética de Felícia Fuster con el entorno de la Vall de Santa Creu, porque se dan cuenta de que “este poemario parece estar ligado a este misterioso, denso, telúrico, profundo, impresionante, (...) lugar del cabo de Creus”. Así, de acuerdo con estas premisas, la acción se desarrolla a partir de las palabras, cuidadosamente recitadas por Roser Domènech, y los movimientos del cuerpo generados por la escucha, la observación y la inclusión de las particularidades orográficas de la plaza de la Font por Rosa Suñer.

En «Palpando márgenes al aire libre, con Felícia Fuster» Suñer trata de escoger los lugares, para detenerse, escucharlos y dejarlos ser, aprender a permanecer en ellos, sin colonizar, aprender a transformarse en un elemento más del lugar, una vez que los lugares le han dado “permiso para poder moverse corporalmente”. Las pautas de los movimientos no son convencionales, sino fruto del diálogo surgido con “los rincones, los límites, las interferencias, las pérdidas, los pliegos, las sincronías, los márgenes, los momentos, las grietas, los azares, los cruces, los muros, las periferias, (...)”. Y, desde el fluir interior, aprender a descifrar el sentido de los versos, para evocarlos respetuosamente en movimientos.

ROSA BRUGAT XX+X

CRÉDITOS

FECHA: 21 de agosto 2021

LUGAR: por las calles y la fuente de la Vall de Santa Creu

FOTOGRAFIA: ARBAR; Ramon Guimaraes; Rosa Brugat

TEXTO: Rosa Brugat; ARBAR

VIDEO: REM LAB S.L.

En esta acción «XX+X» Rosa Brugat reivindica a las mujeres artistas por medio de un recorrido que se inicia en lo alto del pueblo. Sentada en el suelo se levanta –con las manos teñidas de rojo– para marcar sus huellas en la piedra y situar el nacimiento del arte, a la vez que, conmemora la probabilidad de que las primeras manos que se encontraron pintadas en la Cue-

va de las Manos (Argentina) sean de una mujer. Desde estas primeras artistas hasta llegar a la actualidad, las mujeres han llevado a cabo una lucha constante por su reconocimiento social e intelectual. Así, en esta performance por la Vall de Santa Creu, bajo la mirada, que es méntula paternalista, del monasterio de Sant Pere de Rodes, efectúa un vía crucis por las calles empinadas y empedradas, pensando en el sufrimiento de nuestras antepasadas a las que no estaba permitido ni siquiera acceder a la cultura. Así, mientras va descendiendo por las calles va desenterrando de los muros una serie de manzanas con nombres escritos en la piel; todos nombres de mujeres artistas de distintas épocas que la artista salva del olvido. Un reconocimiento a todas las creadoras, ya que Brugat entiende que somos la suma de las energías de nuestras antepasadas creadoras que se van moviendo en el tiempo y nutriendo a nuestras almas.

Esta primera parte de la acción, más performativa y con un uso desgarrador del simbolismo de origen mitológico, desemboca en una conclusión más festiva y catártica; llegado el cortejo a la plaza de la fuente, Rosa Brugat sube a un árbol y propone que todas las mujeres presentes cojan al vuelo una manzana con el nombre de una artista (entre ellas, Judith Chicago o Ana Mendieta) en el momento que ella las arroja. Muchas caen al suelo, pero algunas son salvadas al vuelo por algunas asistentes, que tienen la opción de comerse la manzana, guardarla o enterrarla ceremoniosamente. La celebración con aplausos de cada manzana artista recogida al vuelo se convierte en una reivindicación de estas artistas como representantes de la mujer artista en el mundo del arte.

C-72R TRAYECTORIAS

CRÉDITOS

FECHA: 21 de agosto 2021

LUGAR: viña del Clumet

FOTOGRAFIA: ARBAR; Ramon Guimaraes

TEXTO: C-72R; ARBAR

VIDEO: REM LAB S.L.

Mònica Buxó y Marta Domínguez, dos de las tres integrantes del grupo C-72R, hacen un ejercicio de memoria con un fuerte carácter conceptual,

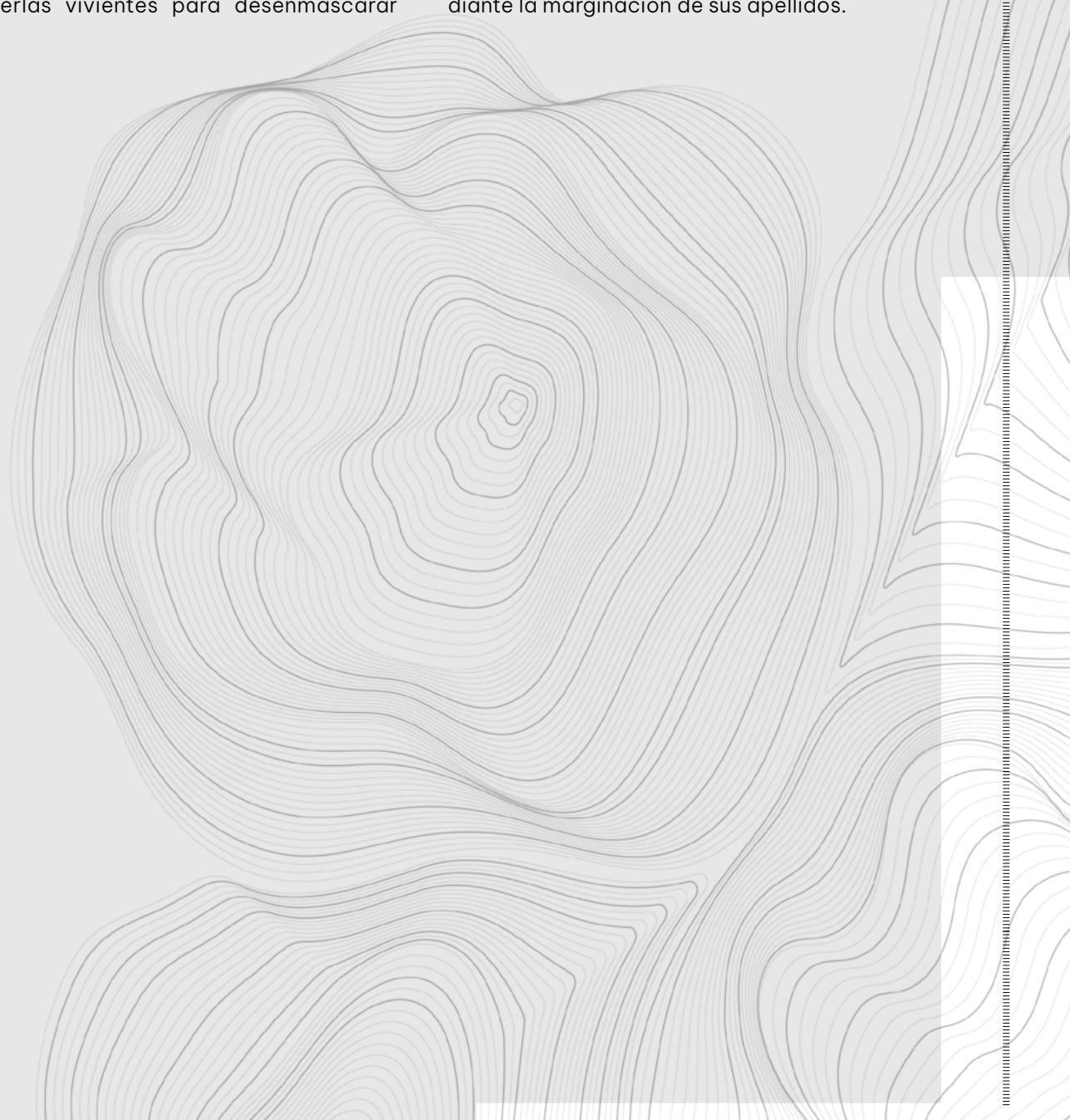

con su correspondiente dimensión plástica y simbólica. Por turnos, dicen en voz alta su nombre y el de todas las mujeres de su linaje familiar de las que pueden recordar su nombre o algún apellido. Por cada nombre, clavan una estaca en el viñedo arrasada por las llamas y cenizas en suspensión, para posteriormente unir todas las estacas de cada familia con un cordel rojo, simbolizando el vínculo sanguíneo.

Con este gesto muestran el proceso por el que el sistema patriarcal se encarga de hacer desaparecer a las mujeres mediante el arrinconamiento de su apellido en el árbol genealógico. Pero llamarlas quiere ser una forma de interrogar a los valores patriarcales, todavía demasiado presentes en la sociedad contemporánea. Así, recordarlas es una forma de hacerlas vivientes para desenmascarar

las censuras impuestas y encubiertas que las hacen permanecer en el olvido. Por este motivo, invitan a los asistentes que quieran decir el nombre de todas las mujeres de su familia que puedan recordar. La participación es numerosa tanto en mujeres como en hombres y, en todos los casos, se refleja el mismo hecho: la desaparición de los apellidos de las madres y, por tanto, el olvido de las mujeres de todas las familias.

Por último, las artistas dan a los asistentes un folleto en el que recogen el trabajo de investigación biográfica que han realizado con relación a sus respectivos árboles genealógicos femeninos. También reparten un vaso de vino a los presentes y proponen un brindis en recuerdo de todas las madres que son borradas mediante la marginación de sus apellidos.

2021

ARBAR

CENTRE D'ART I CULTURA

Plaça de la Catedral, 6
17489 La Vall de Santa Creu
(El Port de la Selva)
info@arbar.cat
www.arbar.cat

